

**De Groot-
Amsterdamse
Denktank**

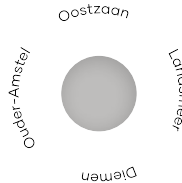
De Gr ot- Amsterdamse Denktank

Verbreiding **4** Je lost het regionaal op of je lost het niet op **7**
Hoe groot is Amsterdam **10** Het ritme van de democratie **16**
De start **19** Voor wie en met wie **32**

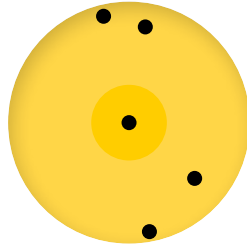
Verbreeeeeeeeeeeeee

Stad-Forum gaat zich buigen over de langetermijnopgaven van Groot-Amsterdam en ontwikkelt concrete voorstellen om die aan te pakken.

Muiderslot? Amsterdam Castle zul je bedoelen.
Het strand van Zandvoort? Amsterdam Beach.
Met deze marketingtermen probeert Amsterdam zijn omgeving mee te laten profiteren van het toerisme en tegelijk de druk op zijn centrum te verminderen.

eeeeeeeeeeeeding

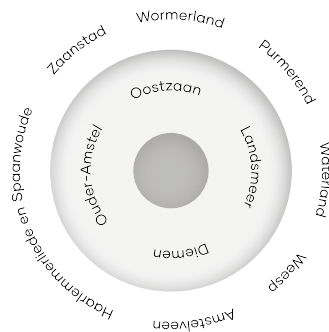

Aanvankelijk tot genoegen van de omliggende gemeentes, maar Haarlem en Leiden maken inmiddels ook kennis met de overlast die dat met zich meebrengt.

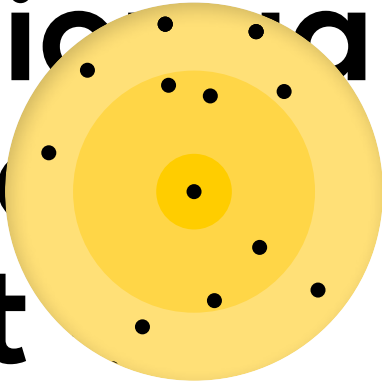
Amsterdam kan niet zonder zijn burens, en omgekeerd kunnen die burens niet zonder Amsterdam. De samenhang is immens, vandaar ook het grote aantal overlegstructuren en samenwerkingsverbanden, van de Vervoerregio tot de Omgevingsraad Schiphol en van de Metropoolregio tot de recreatieschappen. Zeer nuttige clubs, maar wat ontbreekt is een samenhangende, breed gedragen visie op Amsterdam en 'ommeland'.

De afgelopen zeven jaar boog Stad-Forum, de opvolger van de Amsterdamse Raad voor de Stedenbouw (ARS), zich over de toekomst van Amsterdam. Anders dan de naam misschien doet vermoeden is Stad-Forum niet zozeer een forum als wel een onafhankelijke denktank, die Amsterdam en zijn stadsbestuur gevraagd en ongevraagd van advies dient op het gebied van ruimtelijke vraagstukken.

Met ingang van 2018 verbreden we ons werkveld. Wat blijft is de onafhankelijke, belangeloze blik waarmee we dilemma's blootleggen, onderbelichte aspecten opsporen en samenhangende oplossingen zoeken. Wat blijft is ook de verdieping en het voortbouwen op de vele plannen, inzichten en initiatieven die er al zijn. En wat zeker blijft is de sociaal-ruimtelijke benadering, de empathische manier van kijken en de combinatie van anekdotiek en koele analyse. Wat verandert is de schaal, zowel fysiek als in de tijd.

Je lost het
regionaal op
of je
lost
het niet op

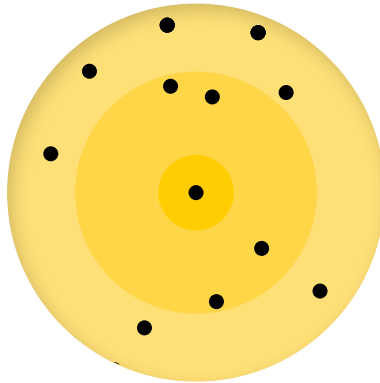

De afgelopen zeven jaar richtte Stad-Forum zich op het functioneren van de stad Amsterdam. Logisch, want de stad is onze habitat en bovendien is de gemeente onze opdrachtgever. Dat de stadsgrenzen ook een knellend korset vormen, merkten we onder andere toen we de ringweg verkenden.

De A10 ligt bijna geheel op Amsterdams grondgebied, maar toen we verder uitzoomden bleek er nog een wijdere ring te zijn, die we de A11 doopten. Plots ontstond een heel andere blik op de stad, zo had Groot-Amsterdam ineens twee

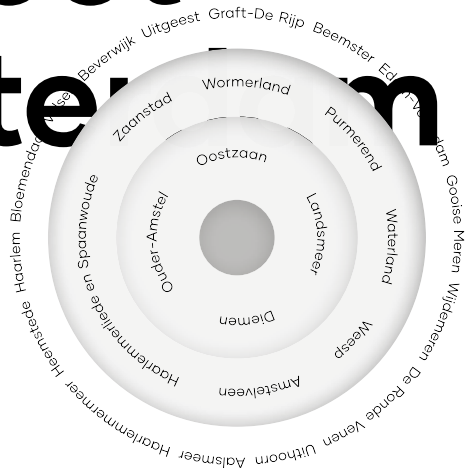
De stadsgrenzen vormen ook een knellend korset.

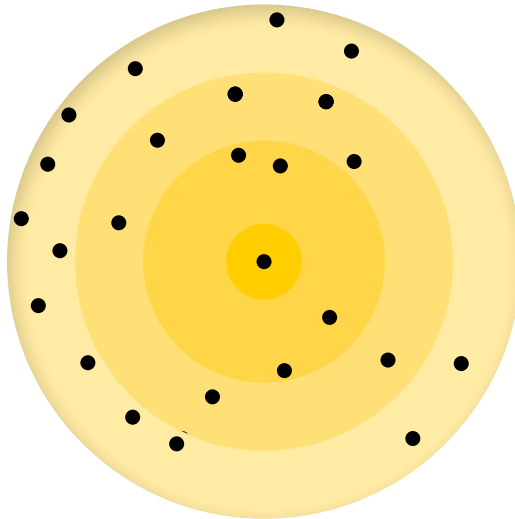

Bijenkorven, op het moment dat steden als Arnhem en Enschede juist treurden om de sluiting van hun vestiging. Dat inzicht verloren we niet uit het oog toen we ons daarna met succes bogen over de binnenstad (en daarbij juist de kleinere ring van de Singelgracht in acht namen). Zo konden we alleen tot zinvolle oplossingen voor het openbaar vervoer in het centrum komen, als we naar de hele regio keken.

Nu we ons opmaken voor de toekomst, willen we het korset definitief afwerpen. We moeten groter denken, want de meeste opgaven houden zich niet aan historisch gegroeide gemeentegrenzen, denk maar aan: de woningnood, de energietransitie, de files, de wateroverlast, de tweedeling en de afkalvende biodiversiteit. Dat soort vraagstukken los je regionaal op, of je lost ze niet op.

Hoe groot is Amsterdam

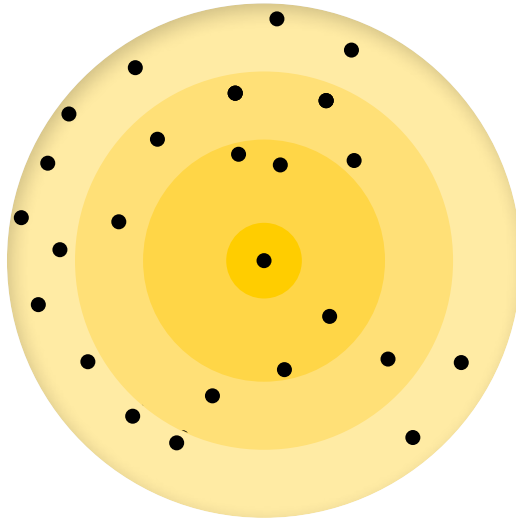

Het lijkt logisch om de grenzen van MRA (Metropoolregio Amsterdam), te nemen, maar dit samenwerkingsverband is bij uitstek een bestuurlijk vehikel van de twee provincies en de 33 gemeentes die erin vertegenwoordigd zijn. Zo hoort bijvoorbeeld Lelystad er wel bij, maar het op een steenworp van Amsterdam gelegen Abcoude niet, want dat is de provincie Utrecht en die doet niet mee.

Soms is de MRA te klein, soms te groot. De opgaven die we moeten aanpakken dicteren namelijk welke schaal relevant is. Zo speelt de woningmarkt op een andere, lees: kleinere, schaal dan de mobiliteit.

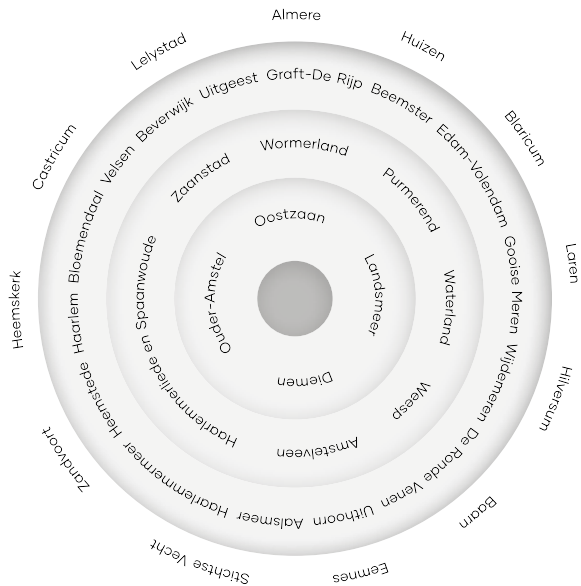
En vereist de energietransitie waarschijnlijk juist een veel grotere schaal. Sowieso trekken opgaven zich niets aan van bestuurlijke grenzen. Veiligheidshalve zouden we voor het technocratische woord agglomeratie kunnen kiezen, dat is de correcte term, maar de meeste mensen zijn al afgehaakt voordat je het woord helemaal hebt uitgesproken. En dat is nu precies waar Stad-Forum geen genoeg mee neemt. Dus kiezen we voor de term Groot-Amsterdam, ook al weten we dat die negatieve associaties kan oproepen. We zien de term als een aanmaning om ons terughoudend

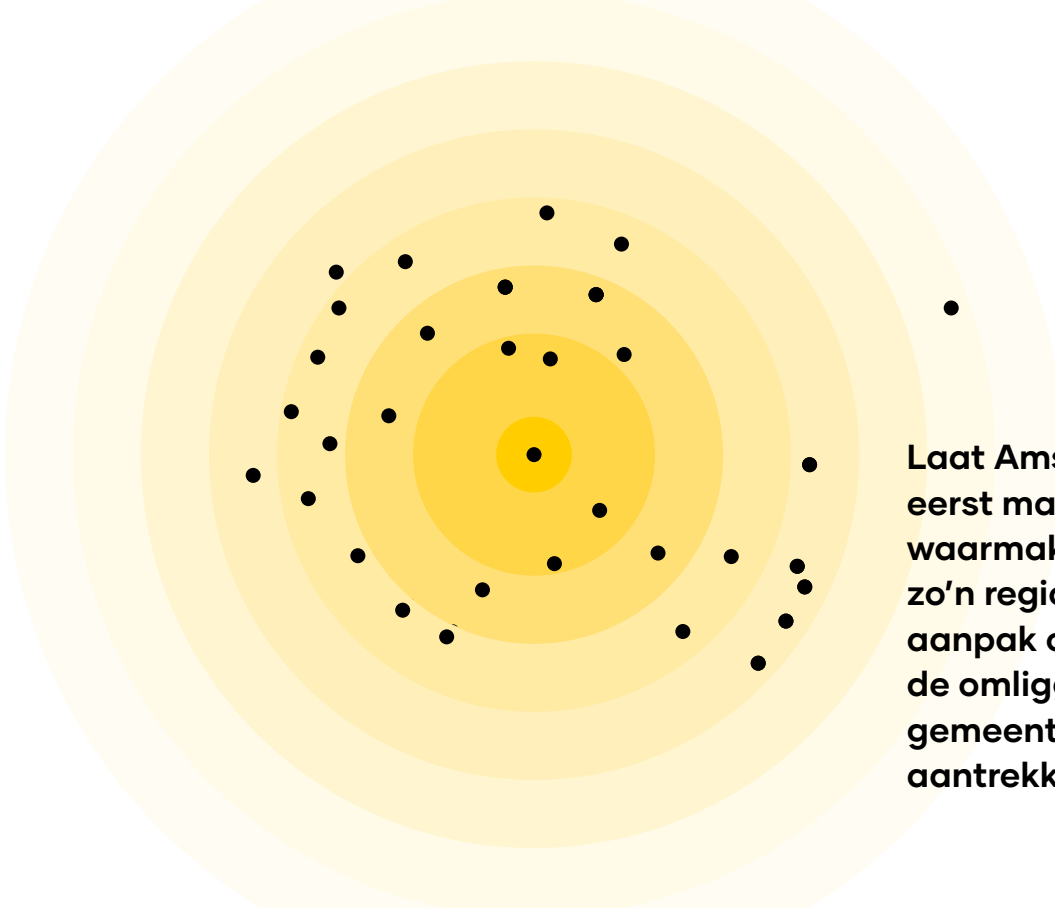

op te stellen. Een houding die de stad overigens al langer kenmerkt: aan de bestuurlijke grenzen wil niemand meer morrelen, op het woord 'annexatie' staat de politieke doodstraf. Dat dit geen valse bescheidenheid is, bleek bij de discussie over de bestuurlijke toekomst van Haarlemmerliede en Weesp. De eerste koos voor de Haarlemmermeer, de tweede – in beide gevallen hield Amsterdam zich nadrukkelijk op de vlakte. De term Groot-Amsterdam past ook bij de manier waarop we naar het stedelijk systeem kijken: van binnen naar buiten. De opgaven, knelpunten

en behoeften, maar ook de kansen, mogelijkheden en impulsen komen vanuit het hart en dat is Amsterdam. Nadrukkelijk is dat geen pleidooi om problemen over de schutting te gooien, of de stad eindeloos uit te rollen. Integendeel: juist de schaal van Groot-Amsterdam maakt het mogelijk om zinvolle en doordachte beslissingen voor het geheel te nemen, bijvoorbeeld waar je kunt verdichten en waar groen vooral groener moet worden. De middelpuntvliedende manier van denken rechtvaardigt ook dat de stad zeker in de beginfase van de nieuwe werkwijze verantwoordelijk is voor de financiering.

**Laat Amsterdam
eerst maar eens
waarmaken dat
zo'n regionale
aanpak ook voor
de omliggende
gemeentes
aantrekkelijk is.**

Het ritme van de democratie

Tot nu toe werkte Stad-Forum, hoewel voor onbepaalde tijd ingesteld door de gemeente Amsterdam, steeds met een plannings- en financierings-horizon van één jaar. 0

Organiseerden we aanvankelijk elk jaar de Week van de Stad, bij het laatste grote project, over de Amsterdamse binnenstad, namen we meer tijd.

De belangrijkste reden was dat we het plan wilden bespreken met de stad en het vandaaruit verder wilden verdiepen, maar er was nog een tweede reden, namelijk aansluiting vinden bij het politieke ritme van de stad.

Doordat we het plan presenterden in de lange aanloop

naar de gemeenteraadsverkiezingen, kregen politieke partijen de gelegenheid om te putten uit de voorstellen en kreeg de publieke discussie focus. Dat beviel niet alleen ons goed, maar ook het bestuur, de gemeentelijke diensten en de politieke partijen.

Dat is de reden om bij de nieuwe werkwijze zowel de planvorming als de financiering synchroon te laten lopen met de termijn van de gemeenteraad. In drie jaar tijd werken we toe naar een concreet plan, dat we in het laatste jaar voorleggen aan bestuur en politiek. Dat betekent niet dat we ons in die eerste drie jaar terugtrekken achter onze bureaus

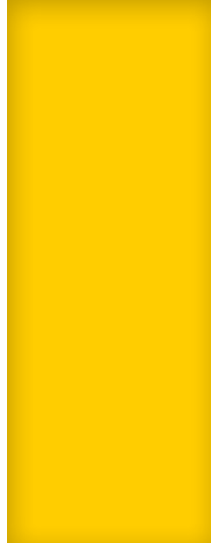
om een deus ex machina te construeren. Als kenniscentrum trekken we er juist op uit om ons breed te laten voeden, alleen al om te ontdekken wat de grote opgaven zijn, of beter gezegd: met welke focus je die te lijf kunt gaan. De grote opgaven sec zijn namelijk bekend – we noemden er al enkele – toch zou het niet alleen een Herculestaak zijn die allemaal geheel te doorgronden, het zou vooral geen recht doen aan de samenhang tussen die vraagstukken. Fred Feddes, die door de Landschapstriënnale 2017 was aangesteld als haar chroniqueur, constateerde na afloop enigszins mismoedig dat er

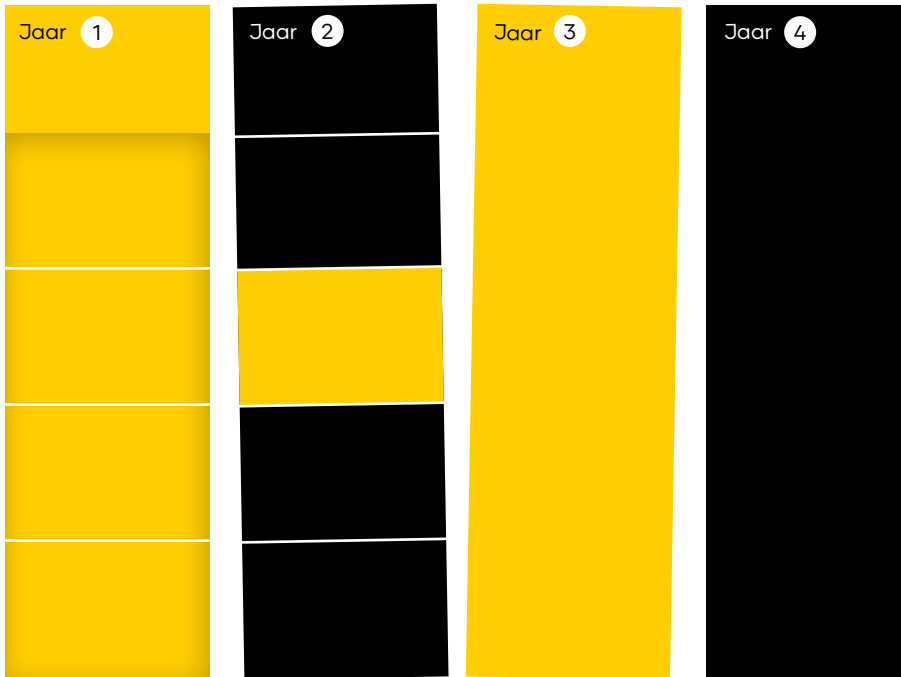
voor elke opgave een ander team werd aangerukt, dat weer helemaal opnieuw begon, terwijl toch al die teams aan dezelfde Haarlemmermeerpolder werkten. Die valkuil willen we vermijden door al werkend de opgaven in kaart te brengen en te combineren. Door onze oogharen terugkijkend is ook onze focus op de binnenstad op deze manier tot stand gekomen: we begonnen met het water en de ringweg en via de programma's over tweedeling en drukte kwamen we uit bij de binnenstad. Al onze inzichten en kennis culmineerden in het plan *Ruimte voor de Amsterdamse binnenstad*.

De start

Plannings- en financieringshorizon van één jaar

0

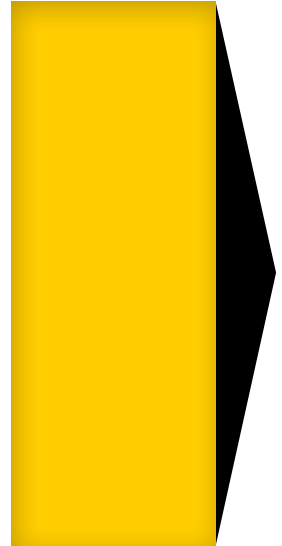

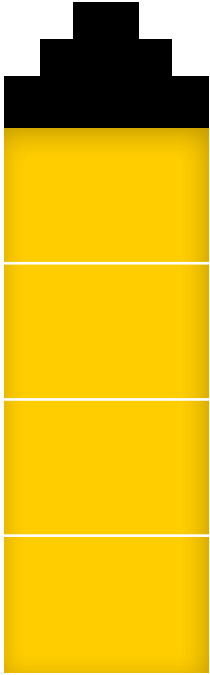

Vierjarige plannings- en financieringshorizon (synchroon met gemeenteraad)

Om warm te draaien, een netwerk op te bouwen en focus aan te brengen, beginnen we de eerste twee jaar met vijf kleinere projecten, uiteraard met één oog op de grote agenda die we voor ons zien. Het gaat om vijf zelfstandige projecten, die elk met een advies en rapportage worden afgerond 1 + 2. Bij de keuze van een concrete projectlocatie is het essentieel dat de betreffende gemeentes er warm voor lopen, de genoemde locaties zijn dan ook onder voorbehoud.

In de loop van het tweede jaar, als duidelijk is welke kansen de vijf projecten bieden, maakt Stad-Forum, in overleg met de stakeholders, een keuze voor het overkoepelende project voor Groot-Amsterdam 2. Dit wordt aan het einde van het derde jaar afgerond met een groot plan 3, dat het startpunt is voor de publieke en politieke discussie in het laatste jaar 4.

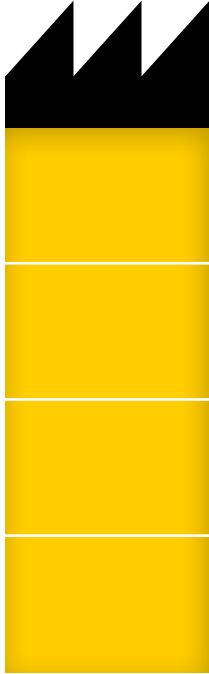
Wonen

1.

De oververhitte Amsterdamse woningmarkt is een van de redenen dat steeds meer mensen hun heil buiten de stad zoeken. Voor sociale huurders is het een stuk lastiger om uit te wijken, aangezien ze hun 'inschrijfduur' niet mee kunnen nemen over de gemeentegrenzen. Woningcorporatie Ymere pleit er daarom voor 'de talloze hekken op de regionale woningmarkt' af te schaffen. Wat betekent een echt regionale woningmarkt eigenlijk? Het negatieve antwoord luidt dat corporaties hun dure woningen afstoten en alleen nog maar ver buiten de stad gaan

bouwen. Maar sociale woningbouw mag geen sluitpost zijn: je hebt huisvesting nodig op die plekken waar werk is en dat is in de eerste plaats rond Schiphol en de havens. Een concrete plek die we willen onderzoeken is de Zaanse wijk Poelenburg. Is deze toch al problematische wijk ertoe veroordeeld het afvoerputje van Groot-Amsterdam te worden? Of biedt de Amsterdamse toestroom ook kansen? En zo ja, welke, en onder welke voorwaarden? Inzichten kunnen later worden verbreed voor de hele regio.

2.

Werken

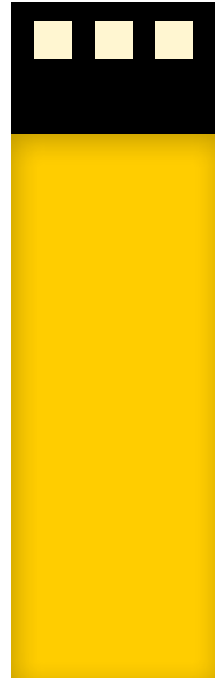
Wonen, wonen, wonen – het lijkt alsof er nog maar één thema bestaat in Amsterdam. En dus wordt er verdicht, ingebreed en opgeplust. Lege kantoren en complete bedrijventerreinen worden getransformeerd en juist daar begint de schoen te knellen, want een vitale economie vergt óók ruimte. In het centrum van Amsterdam zijn kantoren met een oppervlakte boven de duizend vierkante meter een zeldzaamheid geworden, terwijl grote dienstverlenende bedrijven daar om staan te springen. Maar ook voor laagbetaalde werkgelegenheid is steeds minder plek, nu de prijzen stijgen en

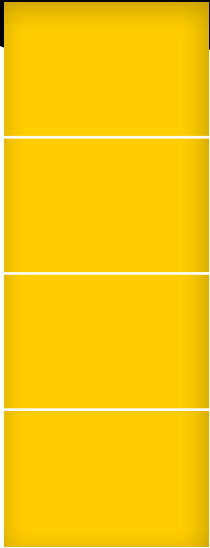
hinderzones steeds stringenter worden.

De klassieke strategie om bedrijven steeds verder buiten de stad te plaatsen botst op de ruimteclaims voor groen en recreatie. Tegelijk liggen er in de directe omgeving van Amsterdam veel verouderde bedrijventerreinen. Volgens het Stec-rapport *Herstructureringsopgave bedrijventerreinen MRA* staat een vijfde van de totale oppervlakte op het punt af te glijden, bij een tiende is dat al gebeurd. Herstructurering stuit niet alleen op gebrek aan visie en financiering: boven een kwart tot een derde van alle Amsterdamse werkgebieden hangt een 'plannen-

wolk' en die onduidelijkheid over de toekomst maakt ondernemers kopschuw.

Als case onderzoeken we De Liede, het bedrijventerrein onder de rook van Haarlem waar veel autosloperijen onderdak hebben gevonden. Hier vind je een van de oudste vormen van circulariteit: oude onderdelen die een nieuw leven krijgen. Tegelijk is juist hier de aandacht voor het milieu, voorzichtig uitgedrukt, niet vanzelfsprekend. Welke functie vervult De Liede voor Groot-Amsterdam? Is herstructurering en herprofilering nodig? Bieden verdichting, meervoudig grondgebruik en verticale bedrijfsprocessen soelaas?

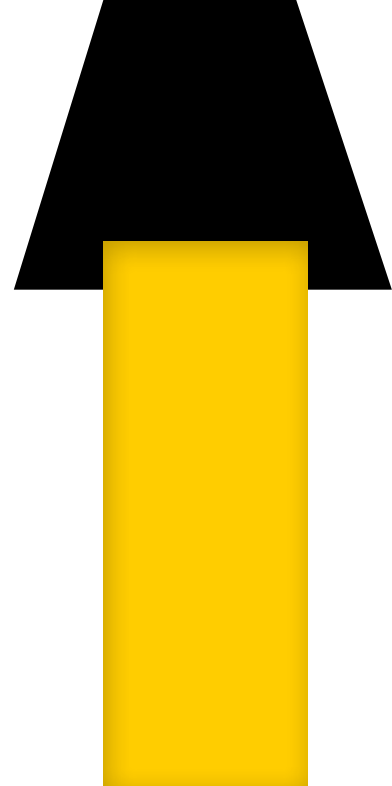

Groen

Rivieren, droogmakerijen, bossen, veenweides, duinen, sloten, rietlanden, polders, meren, dijkes – ze vormen in vele opzichten de contramal van de stad, je vindt er rust, schone lucht en een vrije blik. Een mooi en goed toegankelijk landschap is niet alleen een levensbehoefte van stadsbewoners, het is ook essentieel voor de internationale concurrentiekracht van een stad, zo blijkt uit *SPOT ON – het landschap als vestigingsvoorwaarde*, een onderzoek van de Vereniging Deltametropool. Amsterdam is beroemd om zijn lobbenstructuur, maar hoe zien die lobben er eigenlijk uit

als je de gemeentegrenzen overschrijdt? Is er een logische verdere verbinding met het omringende landschap? Wat voor groen willen we waar? (Want de ene soort groen is de andere niet.) En heeft dat groen alleen waarde voor de stad Amsterdam of voegt het lokaal ook iets toe? Een concrete case is de zuidwestzijde van Groot-Amsterdam. Hoe is het infrastructuurlandschap Amstelveen/Aalsmeer/Uithoorn te vitaliseren? Hoe hef je de vele barrières op? En hoe financier je dat: kun je groen met rood maken?

Gestaag wint het inzicht
terrein dat de werelden van
infrastructuur en stedenbouw
met elkaar moeten worden
vervlochten. Het boek *De
Mobiele Stad* laat zien dat

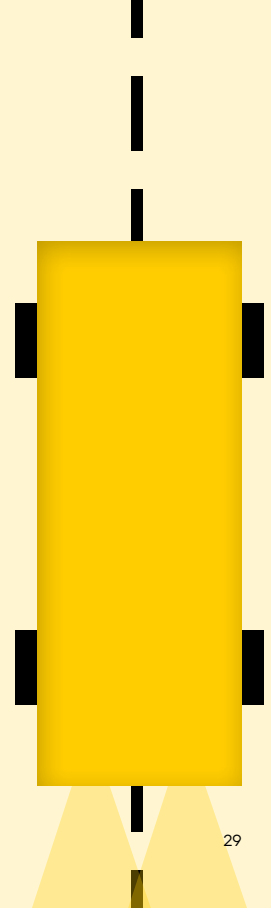
OV-

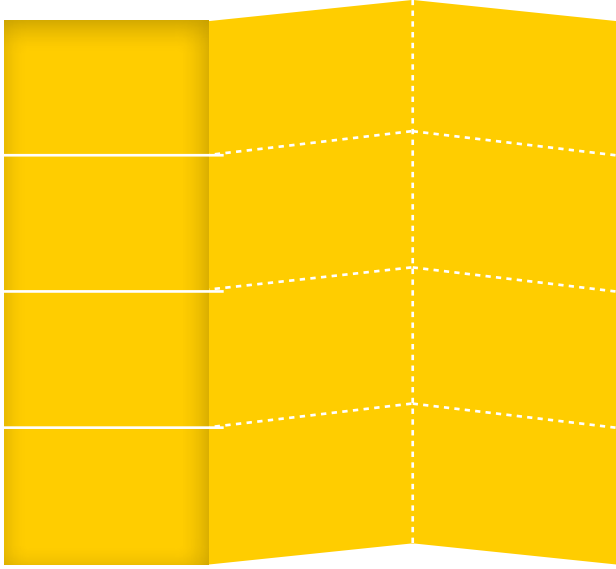
4.

knopen

de knopen in het ov-netwerk daarbij essentieel zijn. Hoe vergroot je de multimodale potentie van de ov-knopen? En welke programmering – woningen, kantoren, recreatie – voeg je toe om die potentie maximaal te benutten? De provincie Noord-Holland en de Vereniging Deltametropool hebben veel kennis opgedaan met deze benadering: in de publicatie *Maak Plaats!* onderscheiden ze maar liefst 64 treinstations en hoofdbusstations, van Amsterdam Centraal tot Zandvoort aan Zee. Toch is de praktijk weerbarstig: de Bloemendalerpolder wordt een wijk met 23 woningen per hectare en dat is een wel

heel lage dichtheid voor een locatie op fietsafstand van Amsterdam-Oost en Zuidoost, nabij een historisch centrum en naast een station met 16 treinen per uur. Zeker als je het vergelijkt met de Sluisbuurt, waar 200 woningen per hectare komen, terwijl ov daar nog grotendeels ontbreekt. We buigen ons over een knoop die tot nu toe onderbelicht is gebleven, namelijk Purmerend Tramplein. Welke potentie biedt deze knoop? Wat is de relatie van dit centrale busstation met de drie perifere treinstations van de stad? En kun je daarbij anticiperen op een mogelijke metro naar Amsterdam?

De zachte

5.

kaart

Er wordt veel getheoretiseerd over de verstrooide netwerkstad, waarin mensen kriskras hun leven samenstellen. Dat is de planologische blik, maar hoe kijken de bewoners van Groot-Amsterdam daar zelf naar? Hoe ziet hun geleefde stad eruit? Is hun wijk of voorstad dominant? Welke knopen benutten ze om vandaaruit naar bestemmingen als werk, school, winkels en sportvoorzieningen te gaan? Welke plaats heeft Amsterdam in dat netwerk: is het de navel, de spil of juist een zwart gat?

Met behulp van studenten laten we minstens duizend mensen de mentale map van hun Groot-Amsterdam schetsen. Deze kaarten analyseren we, zodat we ze samen kunnen brengen in één zachte kaart van Groot-Amsterdam, gelardeerd met een dertigtal interviews met bewoners en een fotodocumentaire die de 'regiobanden' in beeld brengt, naar analogie van eerdere projecten over 'buurtbanden'. Presentatie en debat in samenwerking met De Balie.

**Voor wie
en met wie?**

Stad-Forum discussieert en overlegt met burgers, deskundigen, politici, ondernemers, ambtenaren, beleggers, wetenschappers en nog vele anderen, maar die discussie is geen doel op zich, het is een middel om kennis te verwerven, ideeën te toetsen en alternatieven te formuleren.

Voor het plan voor de binnenstad hebben we geoefend met een 'top-upaanpak': top-down waar het moet, bottom-up waar het kan. Deze aanpak werken we als Groot-Amsterdamse Denktank verder uit. Bij elke opgave zoeken we een op maat gesneden *coalition of the willing*. We brengen

mensen en organisaties met heel verschillende invalshoeken en belangen bij elkaar, want alleen zo ontstaan nieuwe inzichten en oplossingen. Dat kunnen actieve buurtbewoners, lokale ondernemers, kunstenaars, natuurbeschermers en opiniemakers zijn, maar ook gemeenteraadsleden, corporatiebestuurders, verkeerskundigen, energiespecialisten en economen.

Zo waarborgen we dat we oog houden voor de anekdote en het detail, en tegelijk een ratio-nele analyse maken van het grotere geheel.

We streven naar verdieping en integratie, dat betekent dat we

voortbouwen op de kennis die er al is en dat we deskundigen en specialisten inschakelen waar dat kan. Denk aan de UvA (meer in het bijzonder Centre for Urban Studies), de VU, de HvA, AMS (technologische ontwikkelingen), Amsterdam Smart City, de Economic Board Amsterdam en ondernemersclubs als MKB Amsterdam, Oram en Amsterdam City.

Voor het organiseren van debatten zullen we samen blijven werken met Pakhuis de Zwijger, De Balie, Rode Hoed, Felix Meritis, Stadsleven, Arcam, het Amsterdam Museum en het Van Eesterenmuseum. Daarnaast zullen we nu ook

een beroep doen op het regionale netwerk van debatcentra.

Stad-Forum adviseert de besturen van Groot-Amsterdam, het zwaartepunt ligt bij het bestuur van de stad Amsterdam. Welke andere besturen we daarnaast van advies gaan dienen, hangt af van de aard van de onderzochte opgave én van de gekozen aanpak. Binnen het gemeentebestuur is Marieke van Doorninck, wethouder Ruimtelijke Ontwikkeling en Duurzaamheid, de eerst aangewezen partner, maar ook andere portefeuilles worden erbij betrokken. Een goede tweede daarbij is, gezien de noodzakelijke samenhang

tussen stedenbouw en infrastructuur, Sharon Dijksma als wethouder Verkeer en Vervoer. Maar ook de wethouders wonen, onderwijs en sport zullen we weten te vinden.

Colofon

Stad-Forum is een onafhankelijke denktank die de gemeente Amsterdam adviseert over stedelijke ontwikkeling, zowel op eigen initiatief als op verzoek van het college van B en W.

Stad-Forum houdt de stad een spiegel voor en combineert denken, onderzoeken en doen. Het biedt bewoners, ondernemers en deskundigen een platform en verbindt hen met ambtenaren en politici. Voorbij de hectiek van de dag zoekt Stad-Forum naar wat we nu kunnen doen om de stad en regio beter, sterker en in elk opzicht duurzamer te maken.

Met speciale dank aan:

Leon Bobbe - De Key
Michiel Buchel - NEMO
Yvonne Franquinet - Arcam
Egbert Fransen - Pakhuis de Zwijger
Zef Hemel - UvA / Amsterdam Economic Board
Maurits de Hoog - Gemeente Amsterdam R&D
Ronald Huikeshoven - AM
Jan Latten - UvA (voorheen CBS)
Nicole Maarsen - SAREF
Tracy Metz - NRC Handelsblad / Stadsleven
Jaap van Rhijn - Cordaan
Tim Wagemakers - De Balie
Hans van Wijk - Gemeente Amsterdam EZ
Anouk de Wit - Van Eesterenmuseum

Tekst: Tijs van den Boomen

Coördinatie: Christa van Vlodrop

Ontwerp: burowalkietalkie.com

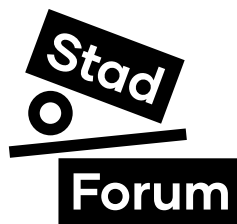
Druk: Drukkerij van Deventer

Amsterdam, november 2018

Wouter Veldhuis en Guido Wallagh

www.stad-forum.nl

www.voordebinnenstad.nl

De Groot-Amsterdamse Denktank